

ANADOLU NOTLARI (1936)

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889 – 1956)

Hakkında

Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınmış olan roman, tiyatro ve öykü gibi yazınsal türlerdeki eserlerin haricinde 1936 yılında Kanaat Kütüphanesi tarafından yayımlanan *Anadolu Notları* adını verdiği bir gezi-hatıra türünde eseri de vardır. Yazarın yaşadığı dönemde not adı altında gezi yazıları yazmak oldukça popüler olmuştur. Ancak Reşat Nuri Güntekin yaşadığı dönemdeki gezi yazısı furçasının biraz dışına çıkarak yazılarında herhangi bir yeri, zamanı ya da kişiyi yansıtmamıştır. Anadolu'nun birçok yerine gitmiş ve çeşitli vilayetlerinde bir süre yaşamış olan yazar Anadolu coğrafyasını, insanını, İstanbul'u, İstanbulluları, İstanbulluların Anadolu'yu nasıl gördüklerini genel hatlarıyla okura anlatmaya çalışmıştır. Müfettişlik ve öğretmenlik yaptığı dönemlerde Anadolu'nun birçok yerini gezme fırsatı bulmuş olan yazar illerde, ilçelerde, kasabalarda, köylerde ve yollarda edindiği tecrübeleriyle gözlemlerini akıcı ve sade bir üslupla kaleme almıştır. Eserde yer alan her başlık bir gezi-hatıra notu olduğu gibi aynı zamanda bunlar deneme olarak da kabul edilebilir. Kaleme almış olduğu bazı notlardaki tanıklıklarından esinlenerek bazı romanlar kaleme almıştır. Tuluat tiyatrolarından bahseden yazar, edindiği bilgi ve tecrübelerden yola çıkarak konuya dair *Son Sığınak* adlı bir roman kaleme alır. Eser toplamda iki ciltten oluşmaktadır. *Anadolu Notları* adlı yapıtında yer alan her başlıkta topluma, aileye ve bireye dair farklı konuları gerçekçi bir üslup ve uygulayım ile anlatmayı başarmış olan yazarın yazınsal eserlerinde de gözlemlerinden ne kadar faydalanmış olduğu anlaşılmaktadır. "Düzenli ve kronolojik bir seyahatname olmayan *Anadolu Notları'nın özgünlüğü, zamanında tutulmuş küçük notlara hatıra ve çağrışımların da eklenmesiyle bir çeşit deneme karakteri kazanmış olmalarıdır*" (Sert 2016, 15).

Özet

Reşat Nuri Güntekin'in Anadolu'da yaptığı geziler sırasında almış olduğu notlardan oluşan eserde birçok konunun işlendiği farklı başlıklara sahip yazılar yer almaktadır. Anadolu'yu sık sık tren, otobüs ya da otomobille seyahat etmiş olan yazar birçok farklı yerine gittiği coğrafyadaki çoraklığa, yoksulluğa ve geri kalmışlığa değinir. Gittiği her yeri ona aynı görünür. Bundan dolayı içsel olarak bunılır ve kendini yalnız hisseder. Yolculuklar sırasında insanlar yalnız seyahat etmek isteyip diğer yolcularla yan yana gelmekten kaçınırsalar da daha sonra birbirleriyle kaynaşır dost olmaktadır. Anadolu'da gazete, kitap ve dergi bulmak çok zordur. Bundan dolayı okuyan insanlar genellikle İstanbul'dan özel olarak çeşitli yayınlar getirirler. Anadolu insanını daha fazla kitap okumaya teşvik edecek yollar aranır. Zaman içinde ülkede birçok şey değişmiştir. Eğitim anlayışı ve mektepler de bunlardan biridir. Yeni mekteplerde eğitimlerini tamamlayan gençler Anadolu'ya kendilerine çeşitli görevler verilerek gönderilirler. Tiyatro, müzik, dans, balo gibi batıya özgü eğlenceler Anadolu'da da düzenlenmeye başlar. Anadolu'daki işletmelerin çoğunu kahvehaneler oluşturmaktadır. Zira bazı insanlar çalışacak iş bulamadıkları gibi bazıları da çalışmak istememektedirler. Yazar seyahatleri sırasında sıkça karşılaştığı temiz otel bulma sorununa ve kalabalık konaklama işletmelerine de değinir. Toplumun batıl inançları da üzerinde durduğu başka bir konudur. Çocuklar bakımsızlıktan, yoksulluktan ve hastalıktan dolayı sokakta hayatlarını kaybetmektedirler. Paranın en önemli değişim aracı olmasıyla insanî ve ahlaki değerler tamamen değişir. Bunların haricinde yazar ulaşım, iletişim, altyapı ve üstyapı alanlarındaki yeniliklerin ülkeye kazandırdıklarına ve kaybettirdiklerine de değinir.

Kişiler

<i>Anlatıcı-Yazar</i>	Yazarın sözcülüğünü yapan benöyküsel anlatıcıdır.
<i>Karaferyeli</i>	Yazarın Karaferye muhaciri bir dostudur.
<i>Mühendis</i>	Trende yazardan okuduğu romanı satın almak isteyen mühendistir.
<i>Eyüplü Kadın</i>	Otobüste sinir bozan ve herkese sataşan bir yolcudur.
<i>Maarif Müdürü</i>	Arabası yolda kaldığı için otobüse binmek zorunda kalan yolcudur.
<i>Hoca</i>	Otobüsün sahibidir. Varyemez bir varsıldır.

<i>Kitap Satıcısı</i>	Sermayesinin yarısını kimsenin okumadığını kitaplara yatıran satıcıdır.
<i>Şehabeddin Süleyman</i>	Yazardır.
<i>Şakir</i>	Yazarın Darülfünundan arkadaşıdır.
<i>Yağcı Hacı</i>	Baloya katılmak için bilet satın alan bir dindardır.
<i>Musa</i>	Lokantada çalışan bir garsondur.
<i>Kırmızı Kravatlı Genç</i>	Kantocu bir kadına âşık olmuş bir gençtir.
<i>Treza</i>	Kantocu bir kadındır.
<i>Zarhi</i>	Rus tiyatro yazarıdır.
<i>Celal Osman</i>	Yazarın doktor arkadaşıdır.
<i>Musevi</i>	Yazarın eski mektep arkadaşlarından biridir.
<i>Satıcı</i>	Konya Ereğlisi'nden olan bir kayısı satıcısıdır.
<i>Ahmet İhsan Tokgöz</i>	Serveti Fünûn mecmuasının kurucusudur.
<i>Yolcu</i>	Yazarın otorayda konuştuğu yolcudur.

Yukarıda adı geçen kişiler haricinde eserde yer alan başka kişiler de vardır. Burada yalnızca önemli kişilere yer verilmiştir.

Detaylı Olay Örgüsü

Yollarda Anlatıcı, Dış İşleri Bakanı gibi sürekli yollarda olduğuna değinir. Ancak bakanın aksine kendisi ülke sınırları içinde sürekli yer değiştirmektedir. Kimi zaman تنها bir tren istasyonunda tren, bazen de bir otelde uykusunu beklediğini söyleyerek devamlı seyahat ettiğine vurgu yapar. Genellikle arayıp soranı olmadığından yalnızlık çekmektedir. Seyahatler sırasında sürekli aksilikler de yaşar. Arabalar yolculuklar sırasında sık sık arızalanmaktadır. Bu gibi durumlarda vakit öldürmek için anlatıcı yolculuklar sırasında görmüş olduklarını not etmeye başlamıştır. Ancak aldığı notlar herhangi bir zamana ya da mekâna bağlı değildir. Zira Anadolu'da her yer birbirine benzediğinden insan zaman ve mekân algısını yitirebilmektedir. Seyahat edilen araba 1935 yılında kübik usulünde yapılmış bir istasyonda durur. Çevresindekileri gözlemleyen anlatıcı gördüğü manzarayı 30-40 yıl öncesinin İstanbul'una benzetir. İnsanlar birbirlerine benzer, mezarlıkların etrafında toplaşır ve bir eşek gün boyunca kuyuyla kulübelerden biri arasında gidip gelir. Bunun haricinde öküz arabası, üstüne tünemiş tavuklar, yarı çıplak çocuklar, testiyle su taşıyan yalınayak küçük kız, sırtında çalı demetiyle yokuştan inen büyükanne gördüğü diğer şeylerdir.

Trende Anlatıcı insanların topluluk halinde yaşamaya meyilli olduklarına dair deyimler ve sözlerle söze girer. Ona göre insanoğlu yalnızlıktaki rahatlığı ve sessizliği arasa da asıl istediği şey başkalarıyla birlikte olmaktır. Anlattığı bazı kıssalar ve verdiği örneklerle bu tezini doğrulamaya çalışır. Tren kompartımanına yerleşen anlatıcının tren yolculukları sırasında genellikle en çok korktuğu şey kompartımana başkasının girmesidir. Diğer insanların da aynı şekilde düşündüğünü bildiğinden kompartımanı paylaşmamak için oynanan oyunlara değinir. Kompartıman girişini tanıdıkları çevreye kapatmak ya da kompartımanın içini tren hareket edene kadar onlarla doldurmak çözümlerden birkaçıdır. Bunların haricinde anlatıcı Karaferye muhacirlerinden olan bir dostunun hasta taklidi yaparak kompartımandaki diğer yolcuları kaçırdığına değinir. Böylece kompartımanda tek başına yolculuk yapar. Yolcuların yüklerinden ve giyimlerinden de nerede inecekleri tahmin edilebilir. Kompartımana giren yolcuların diğerlerine nereye gittiklerini sormasının sebebi de anlatıcıya göre kompartımanın paylaşılmak istenmemesinden kaynaklanmaktadır.

Yol İstanbulluların Anadolu'yu ulaşılamaz bir yaban olarak görmesinin nedeni yollardır. Zira İstanbul'un yolları bile oldukça sorunluken Anadolu'daki yolların çok daha kötü durumda olduğu düşünülür. İstanbul'da bir kahvehaneye ya da dükkâna her an bir kamyon yoldan çıkıp girebilir. Anlatıcı İstanbulluların hem haklı hem de haksız olduklarını söyler. Zira Anadolu'da ismi duyulmamış yerlerde yollar hiç beklenilmeyecek derecede düzgündür. Sölmüslim köyünü örnek olarak gösterir. İlbay ve ilçebaylar Anadolu'yu gezerken yol üstünde teftişler yapmaktadırlar. Yolculuk sırasında her yerde yol çalışması ve işçi çadırları görülebilmektedir. Anlatıcıya göre şehirlerarası yollar şehir içindeki yollardan daha iyi durumdadır.

Kamyon Öykülerde ve masalarda kimi zaman kullanılan "kuş uçmaz kervan geçmez" ifadesi artık Anadolu için geçerli değildir. Zira kamyonlar sayesinde insanlar birkaç günde kat edecekleri yolları birkaç saatte kat etmektedirler. Her gün Anadolu yollarından, Çanakkale ve İstanbul boğazlarından geçen gemi sayısından daha fazla kamyon geçmektedir. Seyahatler sırasında sıkça yol kenarında kamyon bekleyen insanlar görülür. Anadolu'daki kamyonlar genellikle tıka basa doludur. Üç

sene önce Ayvalık'tan Balıkesir'e seyahat ederken gördüğü bir kamyonu Cinci Meydanı'nda kurulan salıncaklara benzetir. Kamyonun insan alma kapasitesini Karagöz oyunlarından birindeki harara benzetir. İnsanlar kamyonu balık istifi gibi doluşsa da hallerinden şikâyet etmemektedirler. Zira artık onlar için uzaklar yakın olmuştur ve gerekli bedeli ödemeye hazırdırlar.

Anadolu'da Gazete, Kitap Anadolu'da okuryazarlık oranının düşük olmasından şikâyet edilir. Ancak Anadolu'da okuma oranının az olmasının sebebi gazete ve kitabın rahat bulunamıyor olmasıdır. Basın kurultayında Fransızların Hachette'ine benzer bir yayın kurumu kurarak halka ulaşmaya karar verilir. Ancak basılan ürünlerin satış politikalarında da ciddi sorunlar vardır. Bazen müşteriler satıcı bulurken bazen de satıcılar çeşitli yöntemlerle satış yapmak zorundadırlar. Örneğin insanların toplandığı yerlere rahatça ulaşabilecekleri ücretsiz gazeteler ve kitaplar bırakılmalıdır. Bunun haricinde anlatıcı kitap ve gazete bulamamaya dair bazı anılarıyla durumun vahametini örneklendirir. Afyon'a yolculuk ederken aynı kompartımanda bulunduğu bir mühendis, Konya'da kitap bulmak zor olduğundan anlatıcının yanındaki bir kitabını satın almak ister. İstanbul'dan kitap getirtmek de oldukça zordur. Adana'da da gazete ve kitap satışını ucuzlaştırmak için çeşitli yollara başvurulur ancak başvuru alan yollar nedeniyle satış oranları düşer. Sermayesini okunmayan kitaplara yatırmış olan bir kitapçı da zor duruma düşmüştür. Kitap satmak da zekâ işidir.

Eski Cuma Çocukluğunu askerî doktor olan babasının peşinde Anadolu'yu gezerek geçirmiş olan anlatıcı okulu hiç sevmemiştir. Derslerden kaçarak caminin tabutluğunda oturup resim çizer. Hafta içi pencereden caminin minaresine bakar ve cuma gününün gelmesini bekler. Zira evden dışarı çıkıp çocuklarla oyun oynamasına izin verilmeyen anlatıcı sıkıntısını giderememektedir. Daha önce ağzına isabet etmiş bir taş nedeniyle oluşan yara hatırlatılarak onun dışarı çıkma isteği her defasında reddedilir. Evin penceresinden dışarıda oyun oynayan çocukları izler. Çocuklar kale duvarının dibinde cuma günleri çeşitli oyunlar oynamaktadırlar. Deniz savaşı bu oyunlardan biridir. Anlatıcıysa bir cuma günü babasıyla katıldığı bir cenazeyi anlatır. Cenazeden sonra bir emirberiyile kahvehaneye gider. Artık mektepler eskisi kadar sıkıcı değildir. Ancak dışarıda oyun oynayan ve hayata karışan çocukların seslerini içeriden dinlemek onu huzursuz eder.

Yenilikler I. Dünya Savaşı öncesi, yani tam olarak 1913 yılındadır. Anadolu'ya yıllarca yatırım yapılmadığı gibi İstanbul'da eğitim alan kişiler de Anadolu'ya gitmek istememektedirler. Balkanlar'daki hezimetten sonra Osmanlı yüzünü Anadolu'ya çevirmiştir. Şehabettin Süleyman'ın "Gençler Anadolu'ya" adlı makalesini gazetede okuduğu sırada anlatıcı Bursa'dadır. O dönem birçok yazar ve aydın Anadolu'nun kalkınması için makaleler kaleme almaya başlamışlardır. Anadolu'ya giden her genci bir yıldıza benzeten anlatıcı da "Yıldızlar" başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Anadolu'nun yüzünü dönebileceği büyük bir güneşi olmadığından küçük yıldız görevi görüp yerinde aydınlatma yapacak gençlere ihtiyacı vardır. Bu dönemde birçok yenilik olur. Anadolu'yu gezmeye başlayan anlatıcı bir yakınının evinde kalırken mektepte öğrenim gören bir kız tarafından tanındığını ve onun kendisiyle tanışmak istediğini öğrenir. Daha önce kaldığı otele zil gelmiştir. Bunun haricinde Anadolu çocukları yoksul olsalar da durumları ümitsizliğe kapılacak kadar kötü değildir.

Balo Kaldığı otelin karşısında akşam vakitlerinde düzenlenecek balo için hazırlık yapılmaktadır. Soğuk algınlığı nedeniyle anlatıcı gece dışarı çıkmamaya ve çalışmaya karar vermiştir. Balonun düzenleneceği bina eski bir tütün deposudur. Anlatıcı odasında çalışmak yerine etrafta olan biteni pencereden izlemektedir. Komite balo salonunu düzenlemektedir. Çevreden bulunan eşyalarla süslemeler yapılır ve pist yapılması amaçlanır. Ancak parke bulunmadığından zeminin temiz tutulması yeterli bulunur. Sipariş edilen müzik grubu gelemediğinde kasabadaki müzisyenlerden faydalanılır. Dans müzikleri prova edilir. Anlatıcı, kasaba yerlilerinden olan Darülfünundan arkadaşı Şakir'i balo için hazırlamaktadır. Ona smokin giydirir ve birkaç dans figürü öğretir. Lokantada toplandığında Yağcı Hacı'nın en yüksek fiyattan bilet aldığı öğrenilir. Hacı'nın bilet satın almış olması alay konusu edilir. Ancak Hacı yeniliklere açık olduğunu söyler. Lokantada garson olarak çalışan Musa'nın giyiminden baloya katılacağı düşünülür ancak o bir yakınının düğününe katılacağını söyler. Ertesi sabah öğle vakitlerinde herkes balodan çok memnun kaldığını söyler. Müzikler, danslar, şiirler, oyunlar herkesi mest etmiştir. Dans eden kadınları gizlice gözetlemeye çalışan Musa güvenlik görevlileri tarafından yakalanmıştır.

Tuluat Tiyatroları İndiği istasyonda araba bulamamış olan anlatıcı, başka bir araba gelene kadar makas memuru tarafından bekleme odasına alınır. Bekleme odasında bir yere oturan anlatıcının yanına 20-22 yaşlarında bir meczup genç oturur. Hırpani giyimli ve kırmızı kravatlı genç anlatıcıya aktör olup olmadığını sorar. Anlatıcı ona cevap verirken makas memuru onu anlatıcının yanından

uzaklaştırır. Zira makas memuru anlatıcının gencin meczup olduğu yönündeki tahminini tasdik eder. Bir süre önce kasabaya gelmiş bir kumpanyada oyunculuk yapan kadın genci tavlama ve daha sonra onu terk edip gitmiştir. Sevdiği kadın tarafından terk edilmesiyle ağır bir bunalıma giren gencin evlendirilmesine karar verilir. Yakınlar tarafından gence bir kız bulunur ve evlilik hazırlıklarına başlanır. Ancak hazırlıklar sırasında kumpanya yeniden kasabaya gelir ve oyuncu kadrosunun arasında gencin sevdiği kadın da vardır. Genç kadına kaçmayı teklif eder ve annesine son kalan tarlalarını da sattırır. Ancak kadın genci yeniden terk eder ve genç aşkından meczup olur. Annesi kısa bir süre sonra kederden ölür. Kantocu kadınların dansları ve şarkılarıyla erkekleri baştan çıkardıkları bahanesiyle birçok kasabada tuluatçılara karşı cephe alınır. Bilhassa kadınlar tuluatçıları yaşadıkları yerlerde istememektedirler. Yaşlılar ise gençlerin ahlakının bozulduğunu, gençlerin tuluatçılardan kötü sözler ve davranışlar edindiklerini iddia ederler. Anlatıcının çocukluğunu geçirdiği kasabalardan birine düzenli olarak kumpanyalar gelmiş ve Treza adlı kantocu bir kadın hünerleriyle bütün erkekleri kendine âşık etmiştir. Ancak anlatıcı kumpanyaların Anadolu bozkırına neşe ve hareket götürdüğünü savunmaktadır. Tuluatçıların oynadıkları oyunların çoğu Batı tiyatrosunun başyapıtlarının birer uyarlaması gibi görünmektedir. Ancak seyirci oyunların gerçek olduğunu sanabilemektedir. Anlatıcı, bir kasabada oyununu sergileyen bir kumpanyanın bir varsıl tarafından ramazan boyunca finanse edildiğini ancak varsılın bir süre sonra oyundaki vakalara ve kişilere müdahale etmek istediğini anlatır. Rumuzül Edep'te okuduğu bir kıssadan yola çıkarak geçmişte insanların en ufak hesapları bile yapabilmekten aciz olduklarına değinen anlatıcı Osman Senai'nin bu konuda yazmış olduğu bir makaleye de gönderme yapar. Bunun haricinde eğitim kurumlarının ve tuluat kumpanyalarının sayısı geçmişe göre hiç olmadığı kadar artmıştır. Ancak oyunlar sırasında toplumun ahlaki normlarıyla alay edildiğinde tatsız olaylar yaşanır. Oyunda oynanan vakaların gerçek olduğunu sanan seyirciler oyunculara müdahale etmeye çalışırlar. Ancak eski Türk masallarında da kabul edilmesi güç eylemler ve durumlar vardır. Bunun yanı sıra anlatıcıya göre Batılı tiyatro oyunları Anadolu'da ancak yerleştirilerek sahneye koyulabilir. Ayrıca seyirciyi oyunlar aracılığıyla etkilemenin ve güdümlenmenin çok kolay olduğuna değinilir.

Kahve I Anadolu'da bir kasabada on dükkân varsa bunların dört ya da beşi kahvehanedir. Kasabadaki bütün işsizler, serseriler ve tembeller buralara doluşmaktadır. Kumarın, kavganın ve dedikodunun kaynağı çoğunlukla kahvehanelerdir. Anlatıcı bunları küçük bir kasabada rastgele girmiş olduğu bir kahvehanede yazmaktadır. Ona göre kahvehaneler ülkenin kalkınmasındaki en büyük engeldir. Zira kahvehaneler insanları tembelleğe ve kötü huylar edinmeye yönlendirmektedir. Ancak bütün olumsuz taraflarının haricinde kahvehaneler önemli bir sosyal görev üstlenmektedir. Zira kahvehaneler yalnızca kötülük ve pislik yuvası değildir. Aynı zamanda insanların rahatlaması, kafa dağıtması ve sosyalleşmesi için gidebilecekleri yerlerdir. Evdeki eşinin dırıldırından ya da çocukların gürültüsünden az da olsa kurtulmak ve rahatlamak isteyen yaşlılar kahvehanelere akın ederler. Kasabaya yeni atanmış olan memurlar evlenip çocukla karıştıktan sonra mesai bitimlerinde rahatlamak için kahvehanelere giderler. Onların neden kitap okumak yerine kahvehanelere gittiklerini sorgulayan anlatıcı, okumanın ancak üzerinde çalışarak edinilen bir alışkanlık olduğunu ifade eder. Kahvehaneler iş bulamamış kişilerin de rahatladıkları ve sosyalleştikleri yerlerdir. Pazarda mal satmaya gelen satıcılar da geceyi kahvehanelerde geçirmektedirler. Görüldüğü gibi kahvehaneler olumsuz birçok niteliğinin yanında olumlu nitelikler de taşımaktadır.

Kahve II 1933 yılının kış mevsiminde ünlü Rus yazar Zarhi ile anlatıcı batı vilayetlerinde gezmiştir. Bursa'dayken Uludağ'a çıkmaya karar verilir. Yolların bozukluğu ve yoğun sis nedeniyle Kirazlı Yayla'ya kadar çıkılabılır. Zarhi, yolculuk sırasında karşılaşılan bir tür pitoresk sinema dekoruna benzettiği kahvede kahve içmek ister. Üst katta ağırılanan ikiliye yerliler de eşlik ederler. Ak sakallılardan biri Zarhi'ye işgalde nasıl dağa çıktıklarını ve savaştan sonra nasıl ovaya indiklerini anlatır. Zarhi anlatıcıya ak sakallının ifadedeki muhteşem sadeliğinin (*simplicité magistrale*) derin bir irfan temeline (*fonds de sagesse*) dayandığını ve tercümeye ihtiyaç duymadan yüzündeki ifadelerden ve ses tonundan onu neredeyse anlayabildiğini söyler. Yerlilerden biri Zarhi için cura çalar. Anlatıcı bir Erzincan fıkrasını hatırlar. Fıkırda misafire ikram edecek bir şeyi olmayan ev sahibinin ikram olarak misafir için dans etmeye başladığı anlatılmaktadır. Ardından Ömer Seyfettin'in bir sözünü hatırlayan anlatıcı, Anadolu insanının âlim değil ancak arif olduğunu söyler. Anadolu insanı okumuş ve eğitilmiş değildir. Ancak yıllar içinde tecrübe ederek ve dinleyerek edinmiş olduğu bilgi sayesinde müthiş bir sezgi gücüne sahiptir. Ömer Seyfettin âlimle arif arasındaki farkı öğretmen bir arkadaşına bir örnekle anlatır.

Yatak Çarşafı Bir atasözü olan "Sefer mihnettir" sözüyle söze giriş yapan anlatıcı geçmişin ulaşım koşullarıyla günün koşulları arasında bir karşılaştırma yapar. Eskiden İzmit-İstanbul arasında

seyahat etmek bile çok büyük bir mihnetken yeni ulaşım araçları ve yeni yollar sayesinde seyahat bir zorluk olmaktan kurtulmuştur. İnsanlar ödedikleri paranın meblağına göre rahat seyahat edebilmektedirler. Anlatıcı yapmış olduğu seyahatlerden keyif almaya başlamıştır. Seyahatlerini keyifli hale getirmek için yeni ulaşım araçlarını sıklıkla kullanmaya çalışır. Ancak yolculuklarının sonunda varacağı oteller onu tedirgin eder. Zira anlatıcı kaldığı odalardaki yataklarda önceden birçok kişinin yattığını ve çarşaf ne kadar temizlense de onca insanın kirinin kolay temizlenmeyeceğini bilmektedir. Ona göre en kaliteli otel, çarşaflarının kalitesinden anlaşılmaktadır. Güney vilayetlerinden birinde lüks bir otelde konaklamış olan anlatıcı odadaki eşyaların pahalılığından bahseder. Ancak çarşafın kaliteli olmadığını fark ettiğinde yatak yerine koltukta uyumaya karar verir.

Yalnız Oda Davası Otelciler, tren veya otobüste birlikte seyahat etmiş olan yolcuların otelde neden yalnız konaklamak istediğini anlamakta güçlük çekmektedirler. Otelerde bir odada tek başına kalabilmek oldukça zordur. Otelciler oteli umumi bir koşu çevirmeyi adet edinmişlerdir. Birçok kişinin kaldığı yerlerde insanlar uyumakta zorlanırlar. Kimi kişisel temizliğiyle ilgilenirken kimi şarkı söyler. Bazı müşteriler ise para ödeyerek otelde istedikleri yere yatabileceklerini sanırlar. Geçmişte Bursa'ya yaptığı bir seyahate değinen yazar bir meslektaşı tarafından karşılanmıştır. Meslektaş otelde bir oda bulmuş ve hemen yanındaki oda da boştur. Otele gidildiğinde boş odanın dolduğu öğrenilir. Zira son zamanlarda Bursa'ya çok fazla insan gelmektedir. Odasında yalnız kalan bazı kişiler de odasını beğenmemektedir. İkili kahve içtiği sırada otelde konaklayan yaşlı bir adam otel görevlisine verilmiş olan odanın küçüklüğünden dolayı kızar. Anlatıcı, kimilerinin de kalabalık otelleri ve odaları tercih ettiğini söyler.

Sinekler Sakallı arabacı anlatıcıya sineklerin zararlı olmadığını söyler. Araba çarşının ortasında beklemektedir. Zira anlatıcının yakınlarından biri antika bulmak umuduyla çarşıdaki hırdavatçıları gezmektedir. Arabacı anlatıcıya uçan sineklerin çıban sineği olmadığını ve zararsız kara sinekler olduğunu söyler. Çıban sineklerinden korkan anlatıcı, onların insanda bıraktıkları izlerin bir yıl geçmediğini söyler. Çarşı kara sineklerle dolu olsa da esnaf bu konuda hiçbir şey yapmamaktadır. Zira kara sineklerin Hz. Fatma'yı eğlendirmek için yaratıldıklarına inanmaktadırlar. Ayrıca tanrının onları kendi dünyasında istediği gibi yarattığını ve onları yakalamanın doğru olmadığını söylerler. Belediye kara sineklerin kökünü kurutacak finansmana sahip değildir. Bunun için bölgedeki yeraltı sularının kurutulması gerekmektedir. Belediye esnaftan sinek kapanları alıp dükkânlara koymalarını istemiştir. Sinek kapanları gün içinde ağzına kadar dolsa da esnaf akşamları onları azat etmektedir. Canını bağışladıkları sineklerin ahiret gününde onları gözetecelerine ve onları serbest bırakarak sevap kazandıklarına inanmaktadırlar.

Sokakta Dr. Celal Osman'la caddeden geçerken çöplüğe dönmüş arazilerden birinde insanların toplandığını fark eder. Başlangıçta güreş yapıldığı ya da horoz dövüştürüldüğü düşünülür. Ancak havanın sıcaklığı ve kalabalığa kadınların da dahil olmasıyla başka bir şey olduğunu anlayıp ikili oraya doğru yönelir. Kalabalık ölmek üzere olan bir çocuğun etrafında halka olmuştur. Çocuğun uzun süredir yemek yemediği ve hiç temizlenmemiş olduğu bellidir. Celal Osman onun menenjit tüberküloz olduğunu tahmin eder. Ölmek üzere olan çocuk diğerleri tarafından yalnızca izlenir ve hiç kime herhangi bir müdahalede bulunmaz. Bu durum anlatıcıyı epeyce düşündürür. Oradan ayrılan ikili sağlık müdürüne gitmeye karar verirler. Onun makamına geldiklerinde doktorun dışında apse olduğunu görürler. Müdürün odasından ayrıldığında ikili asıl konudan bahsetmeyi unuttuğunu fark eder.

Aynalar İzmir'in meşhur askerî otelinin yerine yeni bir palas yapılmıştır. Anlatıcı otelin altındaki gazinoda oturup gazete okurken gözü nargile içip etrafı izleyen birine takılır. Bir süre sonra anlatıcı nargile içen adamla çocukluk döneminde Değirmen dağında tanıştığını hatırlar. Gençliğinde incecik olan adam şimdi kilo almış ve yaşlanmıştır. Tilkilik'de Karagöz'de tanıdığı bir arkadaşına da Kemeraltı'da rast gelmiş olan anlatıcı onun eski neşesinin tamamen gitmiş olduğunu fark eder. Frer mektebindeki Musevi bir arkadaşının dükkânından alışveriş yaparken oyuna getirilmek istendiğine değinir. Musevi arkadaş gençlik ideallerini bir kenara bırakıp bireysel çıkarlarına odaklanmaya başlamıştır. Aynı şekilde sınıf birincisi olan bir arkadaş da Hisar taraflarında gözlük satmaktadır. Anlatıcı hayatın zaman içinde arkadaşlarını birer karikatür haline getirdiğini söyler.

Bir Ticaret Kervanı Geçen yazın sıcak günlerinden birinde bir tepede araba arızalandığından son iki saattir anlatıcı tepeden Adana ovasını izlemektedir. Şoförlerin çalışmasından ve tekerleğin hâlâ bir taşa yaslanmış halde durmasından tamir işinin uzun süreceği anlaşılır. Bu sırada iki kişinin bir eşekle tepeyi çıktığı görülür. Konya Ereğlisi'nden gelen satıcılar ellerinde kalan kayısıları satmak için Adana'ya gitmektedirler. Tarım ürünü yetiştiren Anadoluluların ellerindeki malı satmak için şehir şehir

dolaşmaları sık karşılaşılan bir durumdur. Kayıslar çürümek üzeredir. Şoförlerden biri satıcıların kayıslarına bakar ve onların ertesi sabah çürüyeceklerini söyler. Satıcılar anlatıcıya yönelip kayıslar için teklifte bulunurlar. Anlatıcı kayıslar için toplamda yüz otuz, yüz kırk kuruş gibi bir ödeme yapmayı kabul eder. Satıcılar gittiğinde şoförler anlatıcıya dolandırıldığını söylerler. Zira onlara göre kayıslar bir kâğıda satın alınabilirdi.

Patron Hoca Yolun ortasına dikilmiş olan jandarma bir işaret yaparak otobüsü durdurur. Bir posta olduğunu söyleyerek otobüsü bekletir. Bu sırada yolcular arasında bir konuşma başlar. Eyüplü kadın otobüsün neden durdurulduğunu merak eder. Avukat otobüse önemli birinin bindirileceğini tahmin eder. Avukatın tahmini doğru çıkar. Otobüse iyi giyimli bir memur bindirilir. Bindirdiği araba yolda arızalandığından ve bir süre tamir edilemeyeceğinden yola otobüsle devam etmesine karar verilmiştir. Eyüplü kadın memurun maarif müdürü olduğunu anlar ve yol boyunca ona sataşır. Şoföre ve diğer yolculara da yol boyunca sataşmaya devam eder. Otobüste yolculuk eden bir hocaya dikkati çeker. Hoca koltuklarda oturmaz ve dinlenme yerinde karnını en ucuz yemeklerle doldurur. Anlatıcı hocanın haline acır. Ancak şoför onun otobüsün sahibi olduğunu ve aynı güzergahta çalıştırdığı dört otobüsünün daha olduğunu söyler. Herkese karşı yumuşak ve nazik davranmaya gayret gösteren hoca, eksik para ödediği anlaşılan bir yolcuyu zorla ve küfürler ederek otobüsten atar. Sahtekârın otobüsten atılmasının ardından hoca eski kibar tavrını yeniden takınır. Anlatıcı, yumuşak başlılıkla, duayla ve merhametle büyük meblağlarda para kazanılamayacağını söyler.

Su Arabayla istasyondan şehre gidilmektedir. Anlatıcı tepelerden şehrin yeşilliklerini izlemektedir. Aşırı sıcaklara rağmen yeşillikler kurumamıştır. Genelde şehirlerarası seyahat ederken yanına mutlaka temiz su taşımaya adet edinmiş olan anlatıcı son seyahatinde yanına su almayı unutmuştur. Vardığı şehir vilayetin merkezi olmasına rağmen çamurlu kuyu suyu içilmektedir ve suya kanalizasyon suyu da karışmıştır. Kirli su nedeniyle tifo ve dizanteri salgını başlamıştır. Yakınlarda temiz su kaynağı olsa da suyu getirecek para yoktur. Anlatıcı için bu durum oldukça olağandır. Gittiği her yerde aynı durumla karşılaşmıştır. Ancak anlatıcıya göre asıl sorun yöneticilerin hastalık ve kirlilikle mücadele edecek bilince sahip olmamalarıdır. Batıl inançları ve sağlık konusuna yeterince önem vermemeleri nedeniyle salgın hastalıklar düzenli olarak patlak verir. Gazoz, maden suyu ve ilaçlarla susuzluğunu gidermeye çalışan anlatıcı en sonunda suyu kaynatarak içmeye karar verir. Susuzluk onun kâbuslarına girer ve yatağının ucunda mutlaka bir sürahi su bulundurur.

Bizde İlk Resimli Röportaj Kütüphanesindeki Serveti Fünûn koleksiyonunu incelerken anlatıcının eline bir mecmua geçer ve bu mecmuada *İtalya ve Habeş Muharebesi Hasebiyle Habeş Kralı Menelik Hazretleri* başlıklı bir makale olduğunu görür. Mecmuanın ilerleyen sayfalarında otuz dokuz yıl öncesine ait bir makale olan *Bursa'dan Mektup* başlıklı bir makaleye rastlar. Fotoğraflı röportajlardan biri olan makalede yazar Bursa'ya yaptığı geziyi anlatır. Vapur seyahatini detaylıca anlatıp fotoğraf çektiği gibi tren yolculuğunu da not edip fotoğraflar. Fotoğraflar oldukça siliktir. Yazar Bursa'da gezdiği türbeleri, mezarlıkları ve tarihi yerleri de anlattıktan sonra geri dönmüştür. Aynı şekilde *Kavacığ* Ziyaret başlıklı yazıda da Eminönü Meydanı'ndaki işportacılar ve Haydarpaşa İskelesi anlatılır. İskelenin ticari öneminden bahsedilir. Mecmuanın sahibi Ahmet İhsan Tokgöz'ün gazete ve dergiciliğe getirmiş olduğu yeniliği anlatıcı takdir eder. Yazılardan anlaşıldığı üzere yakın geçmişin İstanbullusu için Bursa ve Kavacık ulaşması oldukça meşakkatli yerlerdir. Ancak masasındaki bir gazeteyi alıp inceleyen anlatıcı bir mektebin öğrencilerinin bayram tatilini geçirmek için Romanya'ya gittiklerini ve Van'a demiryolu yapıldığını öğrenir. Ulaşım yollarının ve araçlarının gelişmesiyle birlikte artık herkes istediği takdirde Evliya Çelebi kadar gezip görebilmektedir.

Otoray Yolculuğu Niğde-Kayseri I Otoray Niğde'ye varmak üzeredir. Araçtaki Niğdeli bir yolcu şehrin eteğini saran ağaç kümelerinin arasındaki bir noktayı göstererek "Faruk Nafiz'in hanı" der. Faruk Nafiz'in bir hanı yoktur. Niğdelinin bahsettiği şey Faruk Nafiz'in *Han Duvarları* adlı şiirini yazarken esinlendiği yerdir. Muharebe yıllarında Faruk Nafiz Ulukışla'dan Kayseri'ye üç günde gitmiştir. Ancak yeni ulaşım araçları sayesinde Niğde'den Kayseri'ye birkaç saat içinde ulaşmak mümkündür. Geçmişte şeytan icadı olarak kabul edilen araçlar artık halk tarafından epeyce kabul görmüştür. Bölgede yaşayan insanlar yeni ulaşım araçlarıyla sürekli yolculuk yapmaktadırlar. Yakın geçmişte günlerce süren mesafeler artık birkaç saate inmiştir. Faruk Nafiz'in şiirini düşünen anlatıcı yeni icatlarla birlikte insan hayatının kolaylaştığını ve bunların insanın hüznüyle romantizmini öldürdüğünü düşünür. Eğer Faruk Nafiz otorayla yolculuk etmiş olsaydı aynı şiiri yazabilmiş olacak mıydı diye merak eder.

Otoray Yolculuğu Andaval II

Otorayda istasyon kaydı yoktur. Bundan dolayı makinist uygun gördüğü ve istediği yerde durabilmektedir. Bir geçitte durulması üzerine anlatıcı geçit bekçisiyle sohbet eder. Geçit bekçisi topal bir köylüdür. Makiniste para vererek soğan getirttiğini tahmin eder. İşçi olarak çalıştığı geçitte yaşanan bir kaza sonucu bacağından yaralanan bekçi tedavi edilir ve tazminat olarak kendisine bekçilik işi verilir. Ağır iş yapmadan para kazandığı için bekçi mutludur. Ancak bunun bedeli olarak topal kalmıştır. Anlatıcı yolculuk sırasında yanındaki bir yolcuya Andaval'a ne zaman varacaklarını sorar. Yolcu Andaval'ı geçtiklerini ve oranın nerede olduğunu gösterir. Anlatıcı Andaval'da neden durulmadığını ve Andavallıların seyahat edip etmediklerini sorar. Bu sözünün üzerine hem anlatıcı hem de yolcu gülümser. Zira "Andavallı" kelimesi saf ve budala insanlar için kullanılan bir sıfattır. Anlatıcı Kayseri, Nevşehir, Niğde ve Karaman gibi önemli isimler yetiştirmiş bir yerde bulunan Andaval'ın neden bu şekilde ünlendiğini merak eder. Yolcular Andaval'la ilgili komik fıkralar anlatmaya başlarlar. Fıkralardan yalnızca bir tanesi anlatıcıya mantıklı gelir. Kayseri-Niğde arasında ticaret yapan satıcılar yolculuklar sırasında Andaval'da konaklarlar. Andaval'da konaklayacak herhangi bir işletme olmadığından tüccarları Andaval halkı kendi evlerinde ağırlar ve misafirlere izzetüikramda bulunurlar. Onların misafirperverliği tüccarlar tarafından suiistimal edilir. Misafirlere çok fazla harcama yapan Andavallılar bölgeyi terk edip dağlara yerleşirler. Anlatıcıya göre misafirperver Andavallıların alay konusu edilmesi üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Temalar

Yalnızlık Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınmış bir gezi-hatıra eseri olan *Anadolu Notları*'nda işlenen başlıca izleklerden biri yalnızlıktır. Müfettiş ve öğretmen olarak yıllarca görev yapmış olan Reşat Nuri Güntekin Anadolu'nun birçok vilayetine gitmiş ve gittiği bazı yerlerde bir süre yaşamıştır. Tren, otobüs, otoray, otomobil gibi araçlarla yaptığı yolculuklar sırasında Anadolu'nun neredeyse her yerini görmüş olan yazar gördüğü her yeri birbirine benzetir. Sürekli seyahat halinde olan yazar yalnızlaşır ve gittiği hiçbir yerde kök salamaz. Anadolu'nun çoraklığı, yoksulluğu ve renksizliği yazarın yalnızlık duygusunun yoğunlaşmasına sebep olur. Yolculukları sırasında genelde yalnız kalmayı tercih eder. Kitap okumayı ve not tutmayı başkalarıyla konuşmaya yeğler. Çoraklığı ve yoksulluğuyla Anadolu coğrafyası ve insanı da ilk bakışta oldukça yalnız görünmektedir. Anadolu'nun yalnızlığı yazara da sirayet eder.

Yoksulluk Reşat Nuri Güntekin bürokrasi, siyaset ve diplomasi alanlarında farklı görevler yapmıştır. Anadolu'da öğretmenlik ve müfettişlik yaptığı yıllarda yaşanan sefaletle dair yakından gözlem yapma ve bununla ilgili notlar alma imkânı bulmuştur. Altyapı ve üstyapı gelişmediğinden Anadolu'nun birçok vilayetinde her dönem salgınlar patlak vermektedir. Dizanteri, tifo ve menenjit tüberküloz en yaygın görülen hastalıklardır. "Sokakta" başlıklı notta yol ortasında hastalıktan ve bakımsızlıktan can çekişen bir çocuğun yaşadıklarını anlatır. "Su" başlıklı notta, Anadolu'nun birçok yerinde temiz su bulma sıkıntısı olduğundan seyahatleri sırasında yanında sürekli olarak temiz su taşıdığından bahseder. Anadolu insanı yetersiz beslenir ve çoğu zaman temiz suya ulaşamaz. Bundan dolayı düzenli olarak salgın hastalıklarla boğuşmak zorunda kalır. Ulaşım ve iletişim araçları bölgede yeni yeni yaygınlaşmaya başlamıştır.

Bilim ve Teknoloji Yazarın *Anadolu Notları* adlı gezi-hatıra türündeki eserinde üzerinde durduğu en önemli konulardan biri iletişim, ulaşım, altyapı ve üstyapı alanlarındaki gelişmelerdir. Yakın geçmişte İstanbullular için Bursa, hatta Kavacık, ulaşılması çok zor yerlerken icat edilen ve seri üretime geçirilen yeni ulaşım araçlarıyla birlikte varması günler süren yerlere birkaç saat içinde ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Ulaşım araçlarının gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte insanlar bir yerden başka bir yere daha rahat ve daha kısa sürede gitmeye başlamışlardır. Ayrıca demiryollarının Anadolu'ya yayılmasıyla birlikte bir yerde üretilen ürünün başka bir yere taşınması oldukça kolaylaşmıştır. Faruk Nafiz'in Niğde'den Kayseri'ye gitmesi üç gün sürmüştür. Otoray sayesinde bu süre birkaç saate inmiştir.

Toplumsal Sınıf Reşat Nuri Güntekin'in Anadolu'da yaptığı seyahatler sırasında tutmuş olduğu notların bir nevi derlemesi olan eserdeki bölümlerde İstanbullularla Anadolu'lular arasında sürekli kıyaslama yapıldığı görülür. İstanbulluların Anadolu'ya nasıl baktığı ve Anadolu insanının İstanbul'u nasıl gördüğü yazarın en çok üzerinde durduğu ve değindiği konulardan biridir. Yazarın görüşüne göre Anadolu İstanbul tarafından uzun yıllar sömürülmüştür. Anadolu coğrafyasının yeraltı ve yerüstü zenginlikleri İstanbul'a akmış ve onun gelişmesine hizmet etmiştir. İstanbulluların Anadolu'yu romantize ettiği ve yanı başındaki coğrafyaya uzaklardaki pastoral bir diyar gözüyle baktığı görülür. Aynı zamanda Anadolu coğrafyası ve Anadolu halkları İstanbullular tarafından küçük görülür. Anadolu,

İstanbul'un bürokrasisi, siyaseti, iş dünyası ve aydınları tarafından ihmal edilmiştir. Notlardaki kentli-köylü çatışması çok açık bir şekilde görünmektedir.

Eğitim Yıllarca Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde ve kasabalarında müfettişlik ve öğretmenlik yapmış olan Reşat Nuri Güntekin, halkın bilinçlendirilmesi, bilgi sahibi olması ve onların ideal vatandaşlar olmalarını sağlamak için çalışmıştır. İnsanların gazete, kitap ve dergi gibi yayınlara daha rahat ulaşabilmeleri için basın kurultaylarına katılmıştır. Tuluat tiyatrolarını, baloları ve diğer sanatsal faaliyetleri desteklemiştir. Halkevlerinde ve mekteplerde oynanması için temsiller kaleme almış olan yazar tuluat tiyatrosuna büyük önem verir. Yerli halkın saf duygularını suiistimal eden umursamaz ve sorumsuz oyuncularını eleştirir. Ancak her şeye rağmen tiyatronun halkı eğitmek için çok önemli bir araç olduğuna inanır. Ayrıca tuluat kumpanyaları sayesinde Anadolu'nun sessiz ve renksiz atmosferine neşe gelmektedir. Halkın kahvehanelerde kötü alışkanlıklar edinip tembelleşmesini istemez. Bundan dolayı sanatsal faaliyetler ve farklı türlerdeki yayınlar çok önemlidir. İnsanları batını inançlardan ve hurafelerden kurtarmanın da en iyi yolu eğitim ve sanattır.

Kişi İncelemesi

Anlatıcı-Yazar (Açık/Sosyal-Asosyal/Sorumlu/Mantıklı-Duygusal)

Reşat Nuri Güntekin'in çeşitli sebeplerden Anadolu'ya yaptığı seyahatler sırasında tutmuş olduğu notlardan oluşan eserdeki anlatıcı-yazar yazarın sözcülüğünü yapmaktadır. Bürokrasi, diplomasi ve eğitim alanlarında çeşitli görevler yapmış olan yazar, hayatının büyük bir bölümünü seyahat ederek geçirmiştir. Müfettişlik ve öğretmenlik yaptığı dönemlerde Anadolu'nun farklı bölgelerindeki vilayetlerde, ilçelerde, kasabalarda ve köylerde bulunmuştur. Seyahatleri ve şahsi tecrübelerinden yola çıkarak kaleme almış olduğu gezi-hatıra eserinde gerçekçi bir üslup ve uygulamıyla Anadolu insanına ayna tutmaya çalışmıştır. Eseri oluşturan bölümlerde yazar genellikle belirli bir zaman ya da mekân belirtmekten kaçınmıştır. Zira yazara göre Anadolu'nun hemen hemen her yeri birbirine aşırı derecede benzemektedir. İnsan Anadolu'yu gezerken zaman ve mekân algısını yitirebilmektedir. Anadolu'nun genel insanlık manzaralarını aktarmaya çalışmış olan yazar, karşılaşmış olduğu sorunları yeri geldiğinde alaycı bir üslupla eleştirir ve yeri geldiğinde çözüm önerilerini aktarır.

Yalnız Anadolu'ya yaptığı yolculuklar sırasında anlatıcı-yazar derin bir yalnızlık hisseder. Anadolu bozkırının sessizliği ve birbirine benzeyen yerleri yalnızlık duygusunu daha da güçlendirir: "Fazla bir yağmur, yahut kar fırtınası beni bir iki gün bir köye hapsederse, arayıp soranım bulunmaz. Gün olur ki bomboş bir ovanın ortasında otomobil bozulur (...)" (Güntekin 2018, 5).

Sıkılğan Sürekli seyahat halinde olan ve Anadolu'yu köşe bucak gezen anlatıcı-yazar, seyahatlerinin çoğunda derin bir iç sıkıntısı yaşamaktadır. Zira Anadolu oldukça hareketsiz, devinimsiz ve renksizdir: "Evet, bu uçsuz bucaksız yolda ne kadar ilerleseniz dönüp dolaşın aynı yere varacaksınız. Bu benzerlik, bana bir yandan can sıkıntısına, yeise benzeyen bir yürek üzüntüsünü verir" (Güntekin 2018, 7).

Eleştirel Notlarında yer yer hem İstanbulluları hem de Anadolu'ları eleştirmektedir. Ona göre Anadolu'ları kitap okumamalarının yanı sıra kitap satmak konusunda da bilgi sahibi değildirler. Bir kitap satıcısı, kimsenin adını bilmediği kitaplara sermayesini yatırmış ve onları satamamıştır: "Ne yaparsınız, kitabı yazmak gibi satmak da biraz kafa işidir" (Güntekin 2018, 27).

Saygın Anlatıcı-yazar Anadolu'da gitmiş olduğu yerlerde tanınır ve saygı görür. Bulunduğu vilayetlerde ve kasabalarda insanlar ona saygı gösterir. Yazarın kitaplarından birini okumuş olan küçük bir kız onunla tanışmak için kendine özen gösterir. Şapkasını takmadan yazarın yanına gitmez: "-Komşumuzun bir çocuğu var diyor. Zeki bir şey. Orta mektebe gidiyor. Kitap okumaya meraklı, sizin de bir kitabınızı okumuş. Sizi yakından görmek istiyor. İzin verir misiniz?" (Güntekin 2018, 35).

Bilge Notlarının bazı bölümlerinde Türk tiyatrosuna dair görüşlerini dile getirir ve Türk tiyatro tarihinin gelişimine diyalektik bir bakış açısıyla bakar. Toplumların sanatsal ve kültürel olarak birbirlerinden etkilendiklerini ifade eder: "Tuluat piyeslerinden hangisinin altı eşelense esaslı bir Avrupa piyesinin temellerine varılacağını çok kuvvetle tahmin ederim. Birçok kimseler bunları tuluat aktörlerinin kendi uydurmaları zannederler" (Güntekin 2018, 51-52).

Sorgulayan Anlatıcı-yazar yaşadığı ülkenin bir aydını olarak Anadolu'nun neden geri kalmış ve kalkınamamış olduğunu sorgular. Kitap okumamak ve dünyadaki gelişmeleri takip edememek bunun nedenlerinden biridir. Anlatıcı-yazara göre kitap okuma alışkanlığı zaman içinde edinilmektedir. İnsanların kitap okumaya alıştırılması gerekmektedir: “Niye kitap okumuyorlar?” demek “Niye piyano çalmıyorlar? Demek gibi bir şeydir. Kafayı kitap okumaya alıştırmak, parmakları piyano çalmaya alıştırmaktan kolay değildir. Ona göre yetişmek, hazırlanmak lazım gelirdi” (Güntekin 2018, 62).

Meraklı Etrafında gördüğü vakalar, durumlar ve şeyler hakkında daha fazla bilgi edinmek ister. Hastalıktan ve bakımsızlıktan ölmek üzere olan bir çocuğun etrafına toplanmış olan kalabalığın eylemsizliğini ve edilgenliğini sorgular. Çocuğun ölüşünü tepkisizce izlemek kadercilikten ve cahillikten kaynaklanabilir: “Fakat kim olursa olsun, bu hale nasıl düşmüş olabilir... Son nefesine gelinceye kadar nasıl kimsenin dikkatini çekmemiş. Bu ancak can cana, baş başa bir muharebe sahnesinde olabilir...” (Güntekin 2018, 86).

Endişeli Anadolu'nun çorak bozkırında hiç bilmediği yerlere giden ve gittiği yerde neyle karşılaşacağını bilmeyen anlatıcı-yazarın sürekli endişeli ve mümkün olduğunca tedbirli olmaya çalıştığı görülür. Temiz suya fazlasıyla önem veren anlatıcı-yazar yolculuklar sırasında yanında temiz su taşımaya özen gösterir. Temiz suya ulaşamamaktan korkar ve bu korku zaman zaman kâbus görmesine sebep olur: “Şimdi ne vakit uykuda başıma öyle bir hal gelse kendimi rüyada o yeşil sulak bahçeler arasında geziniyor görerek dehşetle uyanır, hırsıyla yanımdaki sürahiye saldırırım” (Güntekin 2018, 107).

Anadolulular (Kapalı/Asosyal-Sosyal/Sorumsuz/Mantıklı-Duygusal)

Reşat Nuri Güntekin'in Anadolu'ya yaptığı seyahatler sırasında kaleme almış olduğu notlardan meydana getirilmiş olan eserde Anadolu'lu birçok isme yer verilir. Anadolu'da esnaf, memur, köylü, işçi, bürokrat, tüccar olan birçok karaktere notlarında değinir. Yazarın gezi-hatıra eserinde yer alan notlardaki Anadolu'lu karakterler genellikle yoksul, sefil, tembel, cahil, gelenekçi, açıkgoz, batıl inançlara sahip ve edilgen tiplerdir. Yüzyıllarca çeşitli medeniyetler tarafından sömürülmüş olmasının yanı sıra daima batıya doğru ilerlemeyi ve orada kalıcı olmayı amaçlamış olan Osmanlı İmparatorluğu tarafından bir sömürge vilayeti olarak görülmüştür. Anadolu insanının yüzyıllarca sömürülmüşlüğü, yalnız bırakılmışlığı ve umursanmamış olması onun fizyolojik ve psikolojik durumuna yansımıştır. Notlarda genel olarak kentli-köylü çatışması olduğu görülür. Anadolu'lu genellikle köylü sınıfı temsil ederler. İstanbullular genellikle Anadolu'yu ve Anadolu insanını hor görmektedirler.

Sefil Yüzyıllarca hiçbir yatırım yapılmamış ve İstanbul tarafından sömürülmüş olan Anadolu çorak bir bozkır olarak kalmıştır. Coğrafyanın durumu insanlara da yansımıştır. Sokaklarda çocuklar hastalıktan, gıdasızlıktan ve susuzluktan ölmektedirler: “Her facianın, her ölümün bir romantik tarafı var... Bu, o kadar insanlıktan çıkmış ki, bu pislik ve sefalet hali merhameti o kadar boğuyor ki, artık onun hiçbir şeyine alaka duyulamıyor. Devam edilirse bizi insanlar aleyhinde düşünmeye götürebilir...” (Güntekin 2018, 87).

Tembel Anadolu kasabalarında var olan dükkânların çoğu kahvedir. Zira insanlar ya çalışmak istememektedir ya da işsizdirler. İnsanların genel olarak iş yapmaktan kaçtıkları görülür. “Bir kasabada on iki dükkân varsa mutlaka bunun dördü, beşi kahvedir. Memlekette ne kadar tembel, işsiz, serseri varsa buralara dolar... Pislik burada, kumar burada, kavga, dedikodu, hasılı, ne kadar istemediğimiz şey varsa buradadır...” (Güntekin 2018, 60).

Cahil Anadolu'da kitap ve gazete bulmak çok zor olduğu gibi bunları okuyan insan sayısı da oldukça azdır. Din-tarım toplumu normlarına bağlı olan halk için laik eğitim, kitap ve gazete yüzyıllar içinde oluşmuş olan geleneklerine, göreneklerine, adetlerine ve inançlarına aykırıdır. Halk yeniliklere kapalıdır: “Kitap ve gazete müşterileri biraz işçi müşterisine benziyor. Tiryakiler vardır ki satıcının peşini kovalarlar, onu iğnenin deliğinde olsa bulup çıkarmayı iş edinirler. Fakat öyleleri de vardır ki satıcı; onları kovalamaya birer birer avlamaya ve özellikle tiryakilerin sayısını artırmaya mecburdur” (Güntekin 2018, 52).

Arif Anlatıcı yazar arifle âlim arasındaki farka değinir. Âlimler edindikleri bilgileri inceleyerek, araştırarak ve okuyarak edinirler. Arifler ise tecrübe ettikleri hayatla güçlü bir sezgi geliştirirler. Arif insanların âlimlerin öngöremedikleri şeyleri görebilme becerileri vardır: “Buralarda öyle

bir toprakta yaz ki nasıl mahsul yetiştirildiğini pek bilemiyorum. Fakat yetiştirdiği insanlar gayet zeki, açığız ve kan kırmızıdır” (Güntekin 2018, 119).

Yoksul Anadolu insanının en büyük sorunlarından biri yoksulluktur. Birçok medeniyetin kurulduğu coğrafyada halk sürekli olarak sömürülmüştür. Yüzünü daima batıya dönmüş olan Osmanlı da Anadolu’yu ihmal etmiştir. “İnsan, dükkânında yahut kahvede otururken bir otomobil veya kamyonun camekândan içeri yürüyüş etmeyeceğinden emin değildir. Bakımlı İstanbul böyle olursa bakımsız Anadolu’yu var kıyas et! İstanbullu, böyle düşünmekte hem haklıdır hem haksız.” (Güntekin 2018, 29).

Batını Anadolu insanı dinin şartı olarak gördüğü birçok hurafeye inanmaktadır. İnanışa göre sinekler Hz. Fatma’yı eğlendirmek için tanrı tarafından yaratılmıştır. Bundan dolayı onlara zarar vermek günahdır. Devlet kurumları kara sineklerle mücadele etmek için esnaftan dükkânlara sinek kapanları koymasını ister. Ancak esnaf yakaladığı sinekleri akşam vakitlerinde serbest bırakır: “Öyle ya belediyenin emrini yerine getirmek suretiyle medeni vazifemizi yaptık. Ötesi artık bizim vicdanımıza ait iştir. Kayserinkini Kaysere, Allahinkini Allaha... Çocukluğumda azat buzat, cennet kapısından gözet diye bir kuş azat etme adeti vardı. Aşağı yukarı ona benzer bir usul!” (Güntekin 2018, 83).

Edilgen Dine ve toprağa bağlı feodal topluluklardan oluşan Anadolu halkları kadercidir. Bundan dolayı karşılaştığı bütün olumsuz durumların tanrının bir sınavı olduğuna inanır ve bundan dolayı zorluklara karşı tepkisiz kalır: “Gözlerimi etrafta gezdiriyorum. Birilerinden bir yardım için, bir polis yahut belediye memuru bulup kaldırtmak için. Kimsede bir hareket yok... Bakıyorlar... Bir kısmı geçiyor... Bir kısmı yeniden geliyor...” (Güntekin 2018, 86).

Açığız Ağır zorluklar içinde yaşamını idame ettirmeye çalışan ve doğaya karşı çetin bir mücadele veren Anadolu insanının hayatta kalma dürtüleri güçlüdür. Sürekli olarak en temel ihtiyaçlarını gidermeye çalışmakla hayatını geçiren insanlar açığız olmak zorundadırlar: Bir kayısı satıcısı elinde kalan kayısıları anlatıcıya yüksek bir fiyattan satar: “- Hani Adana’da on beşten aşağı vermem ya... Sana on ikiye bırakayım... (...) Şoförler: - Köylüler sizi aldattılar, bey diyorlardı, biraz dayansaydınız, kayısıları bir kâğıda alırdık” (Güntekin 2018, 94-95).

İstanbullular (Açık/Sosyal-Asosyal/Sorumlu-Sorumsuz/Mantıklı-Duygusal)

Reşat Nuri Güntekin’in Anadolu’ya yaptığı seyahatler sırasında kaleme almış olduğu notlardan meydana getirilmiş olan eserde bilhassa İstanbul’dan Anadolu’ya farklı amaçlarla giden kişilere değinilir. İstanbul’da lise veya üniversite düzeyinde eğitimini tamamlamış olan kişiler uzmanlıklarına göre farklı memuriyetlere atanarak Anadolu’ya gönderilirler. Anadolu’nun çoraklığı ve dünyadan kopuk olması İstanbulluları rahatsız eder. İstanbul’daki kahveler, gazinolar, kitapçılar ve parkların yanı sıra ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmişliği İstanbulluların Anadolu’da aradığı en önemli şeylerdir. İstanbul’dan Anadolu’ya çalışmak amacıyla giden kişiler gazete, kitap ve dergi bulmakta büyük sorun yaşarlar. Çoğu gittikleri yerde kısa sürede evlenir ve oradaki hayata adapte olmaya çalışır. Kahvehanelerde toplanarak çeşitli oyunlar oynarlar. Kentli sınıfa mensup olan İstanbulluların Anadolu’lularla çeşitli konularda çatışma halinde olduğu görülür.

Âlim Anadolu insanının aksine kentliler hayatı okuyarak, izleyerek ve dinleyerek öğrenirler. Kitaba, gazeteye ve dergiye ulaşırlar. Radyo dinlerler. Anadolu insanıysa hayatı yaşayarak ve tecrübe ederek öğrenir: “Anadolu âlim değildir; fakat ariftir. Kolay tesir altında kalmaz; vakalar karşısında öyle sağlam mantığı, öyle umulmaz sezileri vardır ki insanı hayrette bırakır. Eğer bu cins zekânın kafalarda ot gibi kendiliğinden bitmeyip biraz da bilgi, görgü ve yaşayış tesiriyle meydana geldiğini kabul ediyorsak, bundan kahvelerin rolünü mutlaka tanımaya mecburuz” (Güntekin 2018, 157).

Yabancılaşan Gençlik yıllarında geleceğe umutla bakan ve geleceğe dair hayaller kuran İstanbullular büyüdüklerinde hayallerini gerçekleştirememiş ve kendilerine yabancılaşmışlardır. Anlatıcının Musevi arkadaşı gençlik yıllarında geleceğe dair büyük hayaller kurmuş ve insanî değerlere büyük önem atfetmiştir. Ancak büyüdüğünde hayat onu hayal ettiğinden bambaşka bir yere götürmüştür. “Mendil almak isterken, küçük dükkânda Frer mektebindeki bir Musevi arkadaşımınla karşılaştım. O da öyle... Sonbahar yaprakları gibi sararmış, kızarmış, renkten renge girmiş... İşinin iyi gitmediği belli... Muvaffakiyetsizliğinin verdiği hilelerle, birkaç mendil üzerinde, beni aldatmaya çalışıyordu” (Güntekin 2018, 90).

Yenilikçi Bütün değişimler ilk önce İstanbul'da gerçekleşir. Gazeteler, dergiler ve kitaplar İstanbul'da basılıp satılır. Serveti Fünûn mecmuası fotoğraflı röportajı ülkeye getiren ilk yayın olur: "Zavallı Serveti Fünuncuk! Sahibi Ahmet İhsan Tokgöz gibi sempatik, bembeyaz; fakat yine de dimdik bir ihtiyar haline gelmiş olan atılgan ve çok ileri mecmua!" (Güntekin 2018, 109).

Tembel Anadolulular gibi İstanbullular da genellikle tembeldir. Ulaşım araçlarının yeterince gelişmemiş olduğu yıllarda aslında oldukça yakın olan yerler İstanbullulara çok uzak görünmüştür. Bursa ya da Kavacık İstanbullu için ulaşılamaz yerlerdir. "Gazeteci, bunları özene bezene anlatıyor, okuyucular da dünyanın ucu gibi görünen şu karşı sırtların ardında ne diyarlar, ne dünyalar bulunduğunu hayranlıkla görüyorlar. Zavallı İstanbullu, neredeyse oturduğu yerde kokacakmış!" (Güntekin 2018, 113).

İdealist İstanbul'da lise veya üniversite düzeyinde eğitim alan gençlerin çoğu idealisttir. Ülkenin kalkınması ve gelişmesi için sorumluluk almaya can atarlar. Ancak bu şekilde düşünmeyen ve hissetmeyen insan sayısı da az değildir. O dönemde gençleri Anadolu'nun kalkınması için çalışmaya yönlendirmek amacıyla dönemin önemli isimleri tarafından yazılar yazıldı: "Balkan felaketinden sonra İstanbul'da bir kalkınma hareketi oldu; gazetelerde bazı yazılar yazıldı. Bunlardan biri merhum Şehabeddin Süleyman'ın "Gençler Anadolu" ya başlıklı bir makalesiydi" (Güntekin 2018, 33).

Çelişkili İstanbul farklı görüşten ve inançtan olan insanların buluştuğu bir metropoldür. Bundan dolayı insanlar başlangıçta birbirlerine önyargıyla yaklaşırlar. İstanbul âdeta bir çelişkiler mozaikidir. Ancak birbirlerini tanımaya başlayan insanların zaman içinde birbirleriyle kaynaştıkları görülür: "Yolculuğun başında boğazını sıkılamak istediğimiz düşman, çok kere ayrılık dakikasında bir eski dosttur. Bazen ayrılırken kucaklaşırız, birbirimize randevular, adresler verir ve daha garibi bir, yahut iki gün evvelki kinimizde ne kadar samimi isek, bu sevgi ve bağlılığımızda da o kadar samimi ve insan oluruz" (Güntekin 2018, 13).

Önyargılı Yaşadıkları şehrin birçok sorunla boğuştuğuna şahit olan İstanbullular doğal olarak Anadolu'ya karşı oldukça önyargılıdırlar. Zira İstanbul bile bunca sorunla boğuşurken Anadolu'nun çok daha kötü bir durumda olduğu tahmin edilir: "Bakımlı İstanbul böyle olursa bakımsız Anadolu'yu var kıyas et! İstanbullu, böyle düşünmekte hem haklıdır hem haksız. Haklıdır; çünkü Anadolu, onun için bir büyük meçhuldür. Yağmurda Eminönü'nün, açık havada mesela çakmakçılar, yahut Tophane yokuşunun halini gören kimsenin Konya Ovası'nda, Kop Dağı'ndan ürkmelerini gayet tabii bulmak lazımdır" (Güntekin 2018, 14-15).

Nitelikli İstanbul'dan Anadolu'ya giden İstanbullular genellikle nitelikli ve donanımlıdırlar. Lise ya da üniversite eğitimi almış olan kentliler memur olarak atandıkları vilayetlere, kasabalara giderek görevlerini icra ederler. Çoğunun okuma alışkanlığı olduğundan Anadolu'da kitap ve gazete yokluğu çekerler: "Kompartımanda benimle beraber orta yaşlı bir mühendis var. Mühendis, yanımda duran bir yeni romanı aldı, başından beş sahife okudu. Sonra bana: (...) Siz gene İstanbul'a döneceksiniz. Müsaade ederseniz bedelini size taksim edeyim. Siz başkasını alın..." (Güntekin 2018, 24).

Kaynakça

Aktürk, Şenol. «Reşat Nuri Güntekin'in Hikayelerinde Yapı ve Tema.» Yüksek Lisans Tezi, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

Güntekin, Reşat Nuri. *Anadolu Notları*. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ, 2018.

Kanter, M. Fatih. *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Yapı ve İzlek*. Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Fırat Üniversitesi, Elazığ: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Sert, Eda. *Reşat Nuri Güntekin'in Anadolu Notları I-II Adlı Eserinin Teması*. Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa: Yakınoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, 2016.